

Jure Volčjak

dr. zgodovine, znanstveni sodelavec
Arhiv Republike Slovenije, Zvezdarska 1, 1127 Ljubljana, Slovenija
e-naslov: jure.volcjak@gov.si

ŠKOFOVSKA GRBA LAVANTINSKIH ŠKOFOV JAKOBA MAKSIMILIJANA STEPIŠNIKA IN MIHAELA NAPOTNIKA

Človek bi pričakoval, da je o tako pomembnih osebnostih, kot sta bila lavantinska škofa Jakob Stepišnik in Mihael Napotnik, znanega že skoraj vse, še posebno, ker jima je bil posvečen poseben simpozij v Rimu.¹ Ko smo se poglobili v objavljene prispevke in ostale vire in literaturo, smo ugotovili, da je neraziskano ostalo še marsikatero vprašanje. Eno takih je zagotovo vprašanje grbov obeh škofov. Dosedanji raziskovalci življenja in dela obeh nadškofov so se temu vprašanju uspešno izmikali. Menimo, da se spodobi, da javnosti predstavimo oba izjemno zanimiva in lepa škofovsko grba ter se s tem pridružimo obeležitvi 75. življenjskega jubileja prof. dr. Franceta Martina Dolinarja.

1 HERALDIKA OZIROMA GRBOSLOVJE – NAMESTO UVODA

Heraldiko oziroma grboslovje stroka uvršča med pomožne zgodovinske vede. Obravnava nastanek in razvoj grbov, njihovo oblikovanje in grbovno pravo. Heraldika je veda, kjer veljajo zelo natančna pravila.² Na Slovenskem so temeljna dela s področja heraldike nastala v 17., 18. in 19. stoletju, ledino pa je zagotovo oral Janez Ludvik Schönleben, ki mu je sledil Janez Vajkard Valvasor.³

Kaj sploh je grb? Slovar slovenskega knjižnega jezika grb definira kot stalen simbolični znak države, mesta ali plemiške rodbine.⁴ Heraldika pa grb označuje

¹ Slovenik, slovenski papeški zavod v Rimu (*Pontificium Collegium Slovenicum de Urbe*), je škofoma posvetil posebna simpozija: Mihaelu Napotniku leta 1992, Jakobu Stepišniku pa leta 2009. Članki o njima so izšli v dveh publikacijah: *Napotnikov simpozij v Rimu* (ur. E. Škulj) (Simpoziji v Rimu 10), Celje 1993; *Bogoslovni vestnik (BV)* 70 (2010), št. 1.

² Jure Volčjak, *Grbi ljubljanskih škofov in nadškofov*, v: *Upodobitve ljubljanskih škofov* (ur. A. Lavrič), Ljubljana 2007, str. 92.

³ Monika Deželak Trojar, *Janez Ludvik Schönleben (1618–1861) v luči arhivskih virov, njegovega zgodovinskega in retoričnega opusa: doktorska disertacija*, Maribor 2015.

⁴ *Slovar slovenskega knjižnega jezika z Odzadnjim slovarjem slovenskega jezika in Besediščem slovenskega jezika z oblikoslovnimi podatki* [Elektronski vir], Ljubljana 2000; <http://www.fran.si/iskanje?View=1&Query=grb> (pridobljeno: 20. 10. 2016).

kot barvni znak, ki predstavlja osebo, rodbino ali korporacijo. Popoln grb je sestavljen iz več delov, in sicer ščita, šlema, šlemnega pregrinjala in šlemnega okrasa. Glavni del grba je vsekakor ščit z grbovno podobo.⁵

Grbi so se pojavili pred sredino 12. stoletja. Vzrokov za njihov pojav je veliko, lahko pa rečemo, da je bil glavni vzrok želja po prepoznavnosti posameznika na bojnem polju, pozneje pa je grb postal tudi sredstvo za statusno potrjevanje.⁶ Srednjeveški ščit z grbom je posamezniku omogočal, določal in zagotavljal ne samo poseben družbeni status, temveč je simbolika grba predstavljala tudi njegovo čast, ugled in identiteto.⁷

Podeljevanje grbov je bilo pridržano vladarjem, kar je veljalo tudi na ozemlju Svetega rimskega cesarstva. Cesarji so si to pravico pridobili že leta 1330, nekaj pozneje pa tudi dvorni palatinski grofje (*Hofpfalzgrafen*) in deželni knezi. Do leta 1848 je za podeljevanje grbov v cesarstvu skrbela dvorna pisarna (*Hofkanzlei*), po tem letu pa je naloge prevzelo notranje ministrstvo.⁸ Pravno je bilo podeljevanje grbov urejeno s t. i. plemiškim pravom,⁹ vladarji pa so grbe podeljevali z grbovnimi diplomami (*Wappenbriefe*) oziroma plemiškimi diplomami (*Adelsbriefe*), saj so bili prejemniki v večini primerov tudi povzdignjeni v plemiški stan. Sprva in tudi najpogosteje so bile pisane na pergamentu v obliki listine, grb je bil upodobljen na sredini oziroma na robu, pozneje so dobile obliko knjige (libel), kjer pa je bila upodobitvi grba navadno namenjena cela stran nekje bolj v sredini diplome, blizu pa se je nahajal tudi najpomembnejši del za razlago grba, tj. opis grba oziroma blazon.¹⁰

Uporaba grbov se je zgodaj uveljavila tudi v cerkveni heraldiki, in sicer že v 13. stoletju. Oblikovali sta se dve vrsti grbov: v prvem primeru je prišlo do združitve svetnih in posvetnih elementov neposrednih državnih cerkvenih kneževin, v drugem pa za uporabo svetniških atributov, osebnih in na ime vezanih povednih grbov. Cerkevni dostojanstveniki so grbe večinoma kombinirali, kar pomeni, da so združili svoj lastni grb z grbom ustanove, ki so ji načelovali. Posebnost cerkvenih grbov je tudi razvoj posebnih heraldičnih atributov, ki jih sestavljajo naglavna pokrivala in nekateri drugi posvetni atributi.¹¹

Cerkveni dostojanstveniki (npr. škofi) so spadali med t. i. plemstvo uradov, saj je bil plemiški naziv v tem primeru povezan s prevzemom urada (škofije,

⁵ Grb, na: <http://www.grboslovje.si/grb.php> (pridobljeno: 1. 4. 2016); Mariano Rugále in Miha Preinfalk, *Blagoslovljeni in prekleti. Del 2, Po sledih mlajših plemiških rodbin na Slovenskem*, Ljubljana 2012, str. 13 sl.

⁶ Dušan Kos, Grb in mit. Primer psevdokraljevskega izročila o gospodih Svibenskih (12.–19. stoletje), v: *Zgodovinski časopis (ZČ) 56* (2002), št. 3–4, str. 287; Michael Göbl, *Wappen-Lexikon der habsburgischen Länder*, Schleinbach 2013, str. 11 sl.

⁷ Volčjak, Grbi ljubljanskih škofov in nadškofov, str. 94.

⁸ Franz Gall, *Österreichische Wappenkunde. Handbuch der Wappenwissenschaft*, Wien-Köln-Weimar 1996, str. 19 sl.

⁹ Donald. L. Galbreath in Léon Jéquier, *Handbuch der Heraldik*, München 1989, str. 52 sl.; Miha Preinfalk, *Auerspergi: po sledih mogočnega tura* (Thesaurus memoriae. Dissertationes 4), Ljubljana 2005, str. 21 sl.

¹⁰ Volčjak, Grbi ljubljanskih škofov in nadškofov, str. 95; Grb, na: <http://www.grboslovje.si/vecgrba.php> (pridobljeno: 1. 4. 2016).

¹¹ Volčjak, Grbi ljubljanskih škofov in nadškofov, str. 95 sl.; Gall, *Österreichische Wappenkunde*, str. 217.

opatiije ...). Tako so v habsburški monarhiji nekateri metropoliti in škofi večjih mest imeli pravico do uporabe naziva knezonadškofa oziroma knezoškofa. S tem pa je bila seveda povezana tudi pravica do uporabe grba.¹² Na Slovenskem sta pravico do uporabe naziva kneza imela tako škof v Ljubljani¹³ kot tudi v Mariboru.¹⁴

V okviru Svetega rimskega cesarstva, avstrijskega cesarstva in Avstro-Ogrske je bila cerkvena heraldika podvržena vplivu državne heraldike oziroma odvisna od podelitev grbov s strani vladarja.¹⁵ Od leta 1919 je cerkvena heraldika podvržena zgolj cerkvenemu pravu.¹⁶

Novoimenovani škofi v avstrijskem cesarstvu so bili od leta 1825 dolžni predložiti osnutek svojega škofovskega grba dvorni pisarni,¹⁷ ki je morala preveriti, ali je predlagani grb v skladu s pravili in zakoni.¹⁸ Od 1848 je to nalogo tudi za »cerkvene« grbe opravljalo notranje ministrstvo. Od leta 1830 so morali cerkveni dostojanstveniki (škofje, opati ...) v svojem grbu obvezno uporabljati tudi grb škofije oziroma kapitlja.¹⁹ Med letoma 1832 in 1833 je bila izvedena

¹² Preinfalk, *Auerspergi*, str. 27.

¹³ Od 1533 do 1807 in od 1826 do 1918. Prim. Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL), NŠAL 101, Zbirka listin, 1533 maj 26., Dunaj; Österreichisches Staatsarchiv/Haus-, Hof- und Staatsarchiv (AT-OeStA/HHStA) UR AUR, 1807 avgust 13., Rim; Österreichisches Staatsarchiv/Allgemeines Verwaltungsarchiv (AT-OeStA/AVA), A. Cultus, Ktn. 141, 1826 januar 19., Dunaj. Ljubljanski škof Tomaž Hren in njegovi nasledniki so leta 1604 dobili tudi pravico do uporabe predikata: častivredni knez, dragi pobožni (*Ehrwürdiger Fürst, Lieber Andechtiger*). Prim. AT-OeStA/AVA Adel HAA Adelsgeneralien 637a.1 z dne 1604 april 17., Gradec.

¹⁴ Med letoma 1457 in 1918 (1923). Sicer pa sta knežji naslov *ad personam* nosila tudi škofa Ditrih Wolfshauer (1317–1332) in Henrik III. (1342–1356). Prim. France M. Dolinar, Ustanovitev lavantinske škofije, v: *SHS* 10 (2010), št. 2–3, str. 292.

¹⁵ Cerkev tej pravici vladarja niti ni nasprotovala. Prim. Gall, *Österreichische Wappenkunde*, str. 20, 218.

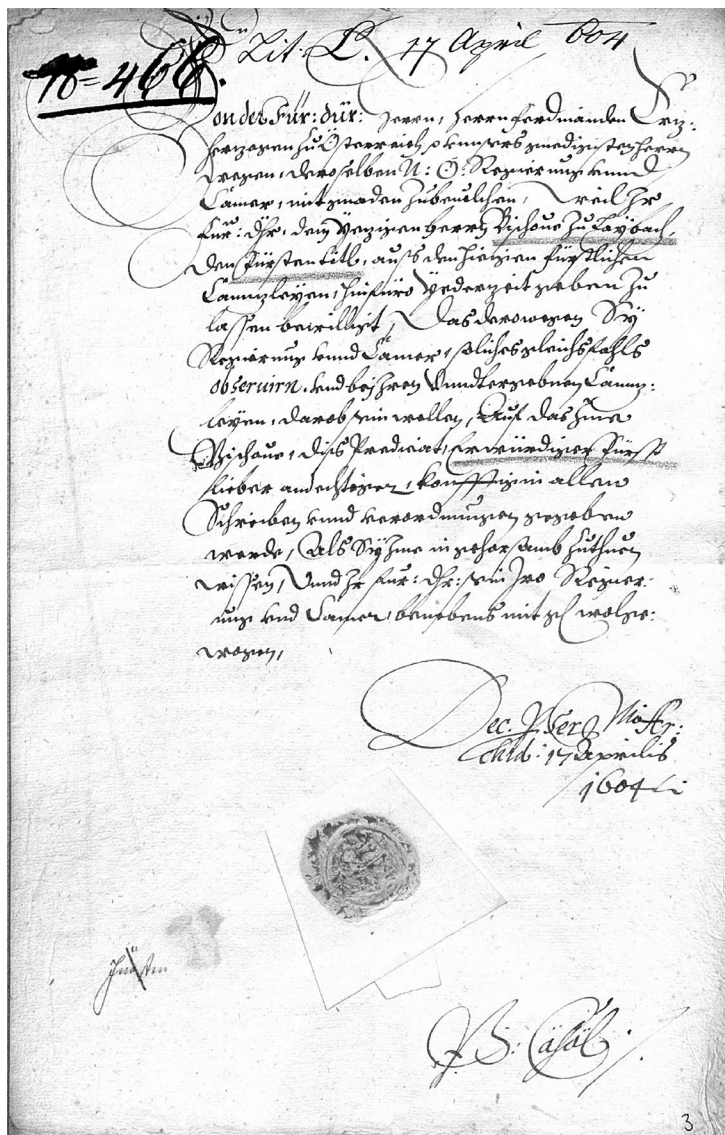
¹⁶ Gall, *Österreichische Wappenkunde*, str. 20.

¹⁷ Dekret dvorne pisarne z dne 13. januarja 1825. Prim. Gall, *Österreichische Wappenkunde*, str. 218. Od leta 1832 naprej je bila ta obveznost razširjena na vse posvetne (*geistliche*) grbe.

¹⁸ Naj ta članek izkoristimo za objavo nekaterih novih dejstev, ki nam leta 2007 ob predstavitvi grba ljubljanskega škofa Jegliča niso bila znana (Prim. Volčjak, Grbi ljubljanskih škofov in nadškofov, str. 175–177). Ljubljanski škof Anton Bonaventura Jeglič (1898–1930) je bil na mesto 28. ljubljanskega škofa imenovan 11. februarja 1898, potrjen pa 24. marca 1898. Že po slabem mesecu dni, tj. 27. aprila 1898, je v skladu s pravili pisal notranjemu ministrstvu na Dunaj in zaprosil, da preverijo osnutek predlaganega grba (AT-OeStA/AVA Adel HAA Adelsgeneralien 637a.2.). V pismu je Jeglič zapisal, da si je po stari navadi ljubljanskih škofov tudi sam omislil grb, ki pa ga je skoraj v celoti prevzel po svojem predhodniku (*»Als neu ernannter Fürstbischof habe ich mir nach alter Gewohnheit der Bischöfe ein eigenes Wappen bestimmt und angefertigt. An dem Wappen meines p. t. Vorgängers habe ich nur wenig geändert.«*) (AT-OeStA/AVA Adel HAA Adelsgeneralien 637a.2, Präs. 29/4 275/A 98 z dne 27. aprila 1898), ljubljanskemu škofu Jakobu Missii (1884–1898) in poznejšem goriškemu nadškofu ter prvem slovenskem kardinalu (1898–1902) (France M. Dolinar, Ljubljanski škofje, v: *Upodobitve ljubljanskih škofov* (ur. A. Lavrič), Ljubljana 2007, str. 68–70; Dolinar, *Ljubljanski škofje*, Ljubljana 2007, str. 343–364). Pozitiven odgovor z Dunaja je prispel 12. maja 1898. Tri dni po slovesni umestitvi v ljubljanski stolnici (22. maja) (Dolinar, Ljubljanski škofje, v: *Upodobitve*, str. 71; Dolinar, *Ljubljanski škofje*, str. 373) pa se je Jeglič ponovno usedel za pisalno mizo in radovednim dunajskim uradnikom sporočil svoje škofovsko geslo, ki se je glasilo: *Adveniat regnum Tuum per Mariam* (Pridi Tvoje kraljestvo po Mariji). Razložil jim je, da je s tem mislil na kraljestvo Srca Jezusovega, obenem pa je bil to tudi javni izraz njegove ljubezni do domovine (do Avstrije in Kranjske). Zato je v grb postavil Srce Jezusovo, čudežno Mater Marijo in iz avstrijskega in kranjskega grba združenega orla (AT-OeStA/AVA Adel HAA Adelsgeneralien 637a.2, Ad 334/A 98 z dne 25. maja 1898). Čez dva dneva je plačal tudi ustrezno takso v višini 70 fl avstrijske vrednosti (AT-OeStA/AVA Adel HAA Adelsgeneralien 637a.2, Ad 334/A 98 z dne 27. maja 1898). Spremembe grba v novi državi Kraljevini SHS Jeglič žal ni opisal v svojem dnevniku, se je pa očitno naslonil na grb svojega predhodnika (Anton. B. Jeglič, *Jegličev dnevnik: znanstvenokritična izdaja* (ur. B. Otrin in M. Čipič Rehar), Celje 2015. Za obvestilo o dunajskem gradivu se zahvaljujem dr. Mihi Šimcu.

¹⁹ Dekret dvorne pisarne z dne 10. junija 1830. Prim. Gall, *Österreichische Wappenkunde*, str. 218.

preiskava cerkvenih grbov oziroma cerkvene heraldike v celotnem avstrijskem cesarstvu.²⁰

Slika 1: Dovoljenje ljubljanskim škofom za uporabo predikata »Častivredni knez, dragi pobožnik« (AT-OeStA/AVA Adel HAA Adels-generalien 637a.1)

²⁰ Gall, *Österreichische Wappenkunde*, str. 20.

2 PRIMER GRBOV MARIBORSKIH ŠKOFOV STEPIŠNIKA IN NAPOTNIKA

Še danes ostaja navada, da si škofi po imenovanju za škofa dajo izdelati svoj škofovski grb, s katerim tudi vidno zaznamujejo svoje obdobje vladanja v škofiji. Uporabljajo ga ob različnih priložnostih, od 14. stoletja dalje ga imajo npr. upodobljenega tudi na pečatih.²¹ Tej praksi lahko sledimo v vseh škofijah. Naš tokratni namen pa je, da se nekoliko pomudimo ob grbih dveh lavantinskih škofov, dr. Jakoba Maksimilijana Stepišnika (1862–1889) in dr. Mihaela Napotnika (1889–1922), ki sta mestu ob Dravi vladala kar šestdeset let.²²

Slika 2: Škofovski grb ljubljanskega škofa Antona Bonaventura Jegliča (AT-OeStA/AVA Adel HAA Adelsgeneralien 637a.2)

Ker sta oba škofa načelovala lavantinski škofiji, je prav, da si najprej pogledamo grb, ki ga je uporabljala sama škofija. Grb lavantinske škofije je bil upodobljen na ščitu, poševno razdeljenem na dva dela. Zgornje polje je bilo zlato, zapolnjeval pa ga je črn lev. Spodnje polje je bilo rdeče barve, na polovico pa ga je delila srebrna poševna prečka. H grbu so spadali tudi škofovski klobuk (galero), škofovska palica (pastoral), škofovski križ in škofovska kapa (infula). Ker so bili lavantinski škofi tudi knezi, so v svojem grbu smeli uporabljati tudi knežji klobuk in knežji (hermelinov) plašč.²³

²¹ Gall, *Österreichische Wappenkunde*, str. 217.

²² Prim. Matjaž Ambrožič, Lavantinska škofija za časa Slomškovich naslednikov (1862–1922), v: *SHS* 10 (2010), št. 2–3, str. 399–428. Grbe ljubljanskih škofov in nadškofov smo podrobneje predstavili leta 2007. Prim. Volčjak, Grbi ljubljanskih škofov in nadškofov, str. 91–183.

²³ Gall, *Österreichische Wappenkunde*, str. 222.

Slika 3: Grb lavantinske škofije
(Johann Siebmacher, *Siebmachers Wappenbuch von 1605*, str. 12)

3 JAKOB MAKSIMILIJAN STEPIŠNIK, LAVANTINSKI ŠKOF (1862–1889)

Jakob Stepišnik se je rodil v Celju 22. julija 1815. Med letoma 1832 in 1836 je obiskoval bogoslovje v Celovcu. Po posredovanju lavantinskega škofa (zaradi mladosti še ni mogel prejeti duhovniškega posvečenja) je bil sprejet na šolanje na dunajski Avguštinij oziroma Frintaneum,²⁴ elitni inštitut za izobraževanje škofijskih duhovnikov. Mašniško posvečenje je prejel 2. avgusta 1838, naslednje leto pa je bil promoviran za doktorja teologije.²⁵ Leta 1847 je postal stolni kanonik in profesor bogoslovja (sprva v Šentandražu v Labotski dolini (St. Andrä im Lavanttal), po prenosu škofijskega sedeža v Maribor leta 1859 pa v Mariboru), nato pa je opravljal funkcijo lavantinskega stolnega dekana. Ko je leta 1862 umrl bl. Anton Martin Slomšek, je salzburški nadškof Maksimilijan Jožef Tarnoczy (1850–1876) 21. decembra 1862 Stepišnika imenoval za lavantinskega škofa. Lavantinsko škofijo je vodil kar 26 let, vse do smrti 28. junija 1889.

²⁴ Več o Avguštiniju v delu *Das Priesterkolleg St. Augustin „Frintaneum“ in Wien 1816 bis 1918. Kirchliche Elite-Bildung für den Donau-Alpen-Adria-Raum* (ur. K. H. Frankl in R. Klieber), (Studien zum Frintaneum 2), Wien-Köln-Weimar 2008.

²⁵ Franc Kovačič, *Zgodovina lavantinske škofije (1228–1928)*, Maribor 1928, str. 398–416; Andrej Hozjan, Jakob (Jakob Ignacij Maksimilijan) Stepischnegg (Stepišnik) (1815–1889), v: *Das „Frintaneum“ in Wien und seine Mitglieder aus den Kirchenprovinzen Wien, Salzburg und Görz (1816–1918): ein biographisches Lexikon* (ur. K. H. Frankl in P. G. Tropper), (Studien zum Frintaneum 1), Celovec, Ljubljana, Dunaj 2006, str. 128–130.

V času njegovega vodenja lavantinske škofije se je razcvetelo redovno življenje. V Mariboru je naselil frančiškane²⁶ in šolske sestre, ki so se pozneje preoblikovale v samostojno redovno skupnost (mariborske šolske sestre sv. Frančiška Kristusa Kralja), na gradu Rajhenburg so se naselili trapisti, mariborsko bolnišnično oskrbo so prevzele sestre usmiljenke itd.²⁷ Stepišnik je nadaljeval delo svojega predhodnika, kljub temu, da je prihajal iz ponemčene družine.²⁸ V Mariboru je vzpostavil tudi dijaško semenišče, ki ga je načrtoval že njegov predhodnik. Bil je tudi pisec več knjig, predvsem s področja zgodovine, udeležil pa se je tudi prvega vatikanskega koncila (1869–1870),²⁹ kjer je bil med nasprotniki dogme o papeževi nezmotljivosti.³⁰

Slika 4: Škofovski grb mariborskega škofa Stepišnika (AT-OeStA/AVA Adel HAA Adelsgeneralien 637a.3)

Škof Stepišnik je svoj škofovski grb uradno dobil šele dve leti pred svojo smrtjo. Dunajsko notranje ministrstvo je ustrezen dokument (*Wappenbrief*) namreč izdalo

²⁶ Franci Lazarini, *Frančiškanska cerkev v Mariboru* (Umetnine v žepu 7), Ljubljana 2013, str. 6 sl.

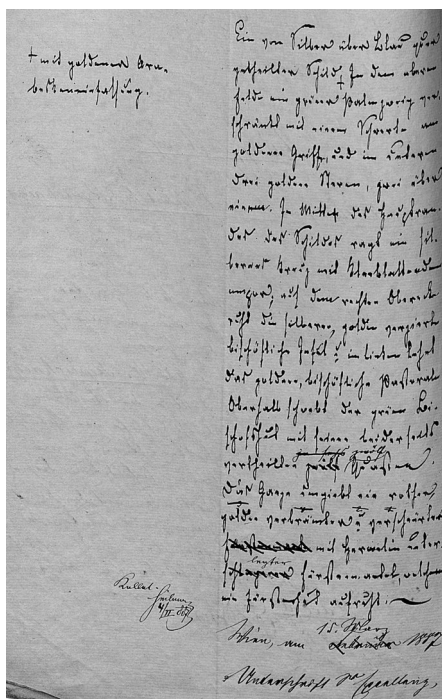
²⁷ Jakob Richter, Stepišnegg, Jakob Maksimilijan (1815–1889), v: *Slovenska biografija*, Ljubljana 2013, na: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi609557/#slovenski-biografski-leksikon> (pridobljeno: 5. 4. 2016). Izvirna objava v: *Slovenski biografski leksikon: 11. zv. Stelè–Švikaršič* (ur. A. Gspan et al.), Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana 1971.

²⁸ Miha Šimac, Knezoškof Stepišnik v očeh sodobnikov, v: *Bogoslovni vestnik (BV)* 70 (2010), št. 1, str. 119–129.

²⁹ Franz Ilwof, Stepišnegg, Jakob Maximilian, v: *Allgemeine Deutsche Biographie*, Band 36, Leipzig 1893, str. 100–102; Franci Lazarini, dr. Jakob Maksimilijan Stepišnik, na: http://www.mariborart.si/ikonografija?p_p_id=articledisplaydata_WAR_artportlet_INSTANCE_k6d2gTajndir&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-2&p_p_col_pos=1&p_p_col_count=2&p_r_p_564233524_articleUrl=dr-jakob-maksimilijan-stepisnik (pridobljeno: 1. 4. 2016).

³⁰ Metod Benedik, Škof Stepišnik, prvi vatikanski koncil, papeška nezmotnost, v: *BV* 70 (2010), št. 1, str. 71–81.

šele 15. maja 1887.³¹ Stepišnikov grb je upodobljen na ščitu, ki je razdeljen na dve polji: zgornje polje je srebrno, spodnje pa modro. Obroba ščita je okrašena z zlatimi arabeskami. V zgornjem srebrnem polju je na desni strani (heraldično levi) zelena palmova veja, ki leži prekržana s srebrnim mečem z zlatim ročajem. Spodnje modro polje zapolnjujejo tri zlate šestkrake zvezde (dve zgoraj, ena spodaj). Na vrhu ščita se iz sredine dviga srebrn križ s triperesnimi zaključki. Na desni strani ščita (heraldično levi) stoji srebrna pozlačena mitra, na levi (heraldično desni) pa zlata škofovska palica oziroma pastoral. Nad ščitom lebdi zelen škofovski klobuk (gale-ro), iz katerega pada na vsako stran zelena vrstica s šestimi zelenimi cofki, simboli škofovskega dostojanstva. Vse skupaj ogrinja rdeč, s hermelinom podložen knežji plašč z zlatimi resami in čopki, nad vsem pa počiva knežji klobuk.³²

Slika 5: Opis grba (blazon) mariborskega škofa Stepišnika (AT-OeStA/AVA Adel HAA Adelsgeneralien 637a.3)

³¹ Prim. AT-OeStA/AVA Adel HAA Adelsgeneralien 637a.3 Lavant, Fürstbischof Jakob Stepischnegg, Fürstbischof Michael Napotnik, Wappenbrief, 1887-1891, na: <http://www.archivinformationssystem.at/detail.aspx?ID=2716948> (pridobljeno: 4. 4. 2016).

³² »Ein von Silber über Blau quer getheilter Schild mit goldenen Arabeskeneinfassung. In dem Oberenfelde ein grüner Palmzweig verschränkt mit einem Schwert /am/ goldener Griffe, und im unteren drei goldene Sterne, zwei über ein. In Mitte des Hauptrandes des Schildes ragt ein silbernes Kreuz mit Kleeblatter /amgas/; auf dem rechten Oberecke ruht die silberne, golden verzierte bischöfliche Inful und im linken lehrt das goldene, bischöfliche Pastorale. Oberhalb schwebt der grüne Bischofshut mit seinen beiderseits vertheilten zwölf Quasten. Das Ganze umgiebt ein rother, golden verbrämter und verschrärter mit Hermelin unterlegter Fürstenmantel, welchem ein Fürstenhut aufrucht«. Prim. AT-OeStA/AVA Adel HAA Adelsgeneralien 637a.3, Ad 16/A 1887 z dne 15. marca 1887.

Škof Stepišnik torej ni uporabljal tipičnega škofovskega grba, ker ni združil svojega osebnega grba z grbom ustanove, ki jo je vodil. To tudi ni bilo v skladu z veljavnimi pravili iz leta 1830.³³ V zgornjem polju je dal upodobiti simbole sv. Maksimilijana Celjskega. Jakob Stepišnik si je namreč ime Maksimilijan dodal k svojemu krstnemu imenu ob imenovanju za lavantinskega škofa, in sicer v čast mučenca iz rojstnega mesta Celja.³⁴ Svetega Maksimilijana upodablja v škofovskih oblačilih s pastirsko palico ali križem v levi in palmovo vejo ali mečem v desni roki.³⁵ Spodnje polje pa prav tako spominja na rojstno mesto, saj so tri rumene šestkrake zvezde na modri podlagi vzete iz grba celjskih grofov.

Slika 6: Osmrtnica škofa Stepišnika
(SI AS 1084, Zbirka osmrtnic in poročnih naznanil, šk. 6)

4 MIHAEL NAPOTNIK, LAVANTINSKI ŠKOF (1889–1922)

Škofa Stepišnika je na mestu lavantinskega škofa nasledil Mihael Napotnik. Lavantinsko škofijo je vodil kar 33 let. Napotnik se je rodil 20. septembra 1850 na Tepanjskem vrhu pri Slovenskih Konjicah. Bogoslovje je obiskoval v Mariboru, mašniško posvečenje pa je prejel sredi leta 1875. Tudi on je obiskoval dunajski

³³ Gall, *Österreichische Wappenkunde*, str. 218.

³⁴ Kovačič, *Zgodovina lavantinske škofije*, str. 398.

³⁵ Jakob Richter, Maksimilijan Celjski, škof in mučenec, v: *Leto svetnikov 4* (ur. M. Miklavčič in J. Dolenc), Ljubljana 1973, str. 87–90; J. Grohe, Maximilian von Lorch, v: *Biographisches Kirchenlexikon 5*, Herzberg 1993, str. 1080–1082; Joachim Schäfer, Maximilian vom Pongau, v: *Ökumenischen Heiligenlexikon*, na: https://www.heiligenlexikon.de/Stadler/Maximilian_vom_Pongau.html (pridobljeno: 8. 4. 2016).

Avguštimej, in sicer med letoma 1876 in 1880.³⁶ Po doktoratu iz teologije je bil poslan v dušno pastirstvo, že konec leta 1881 pa je bil imenovan za profesorja cerkvene zgodovine in cerkvenega prava na mariborskem bogoslovju. Leta 1885 je nekaj časa opravljal službo namestnika mariborskega bogoslovja, nato pa je bil konec leta 1885 imenovan za enega od treh študijskih ravnateljev dunajskega Avguštimeja in dvornega kaplana. Za lavantinskega škofa ga je salzburški nadškof Franc Albert Eder (1876–1890) imenoval 8. oktobra 1889.³⁷ Lavantinsko škofijo je vodil vse do smrti 22. marca 1922.

Napotnik je škofiji načeloval v času, ko so bile napetosti med Slovenci in Nemci ter med klerikalci in liberalci zelo močne. Pri vodenju škofije je bil po splošnem mnenju uspešen zaradi nevmešavanja v dnevno politiko. Napotnik je bil zelo dober pridigar in dejaven na pastoralnem področju, saj je sklical kar pet škofijskih sinod, bil pa je tudi zelo aktiven član avstrijske škofovske konference. Poskrbel je za novo izdajo *Rimskega obrednika* (1896), sodeloval pri prenovi teološkega študija v Mariboru, bil pa je tudi pobudnik izdavanja strokovnega časopisa *Voditelj v bogoslovnih vedah*. V njegovem času je bilo sezidanih kar 15 novih cerkva.³⁸

Škof Napotnik je dunajsko vlado oziroma notranje ministrstvo za odobritev svojega škofovskega grba zaprosil 27. marca 1891, torej slabo leto in pol po nastopu škofovske službe.³⁹ V pismu je poslal barvni osnutek grba s podrobnejšim opisom ter 15. aprila 1891 plačal tudi ustrezno pristojbino 67 fl avstrijske vrednosti. Pozitiven odgovor je bil z Dunaja odposlan 31. maja 1891.

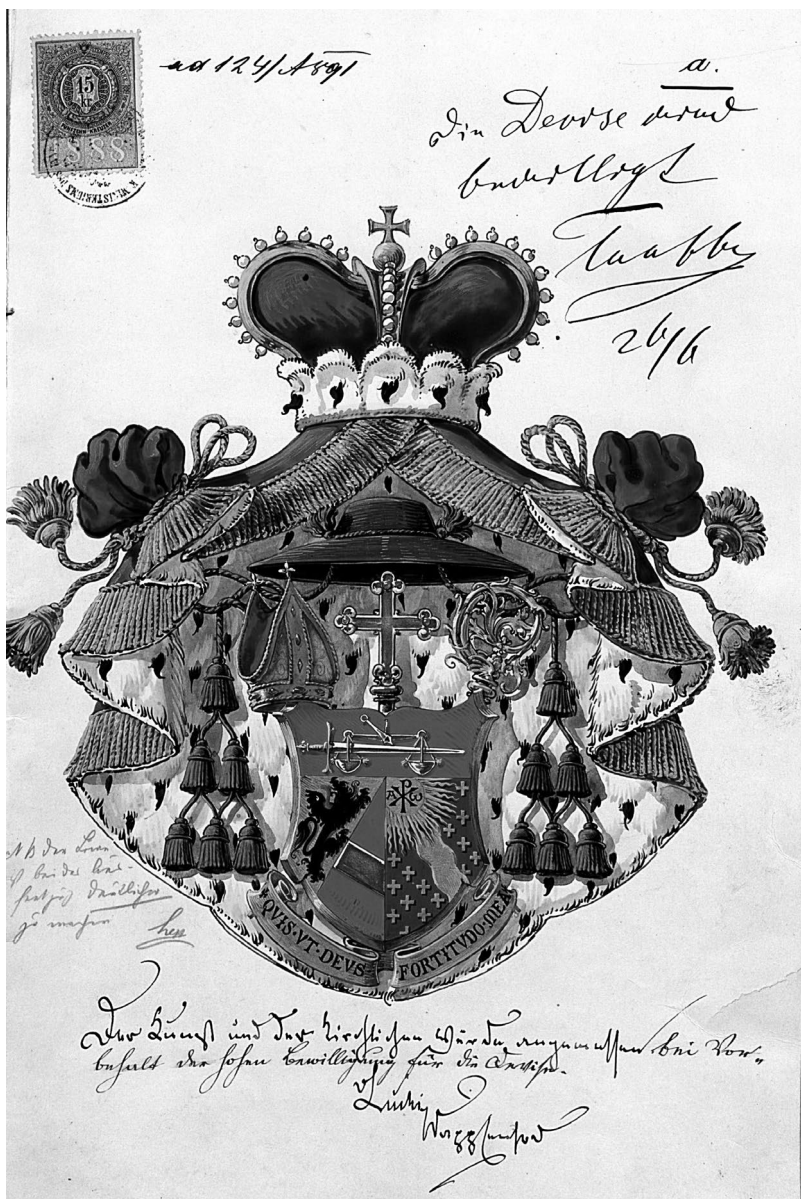
Napotnikov grb je upodobljen na ščitu, razdeljenem na tri dele: spodnji dve tretjini sta vzdolžno razdeljeni na dve polovici, zgornja tretjina (glava ščita) pa je cela. Glava ščita je rdeče obarvana, v njej stoji srebrna tehtnica, med njenimi zlatimi vrvicami z desne proti levi prodira srebrn meč z zlatim ročajem. Desno polje je poševno levo razdeljeno na zlato in rdečo polovico. Spredaj, v zlatem polju, se dviga korakajoč črn lev z rdečim jezikom, zadaj, v rdečem polju, pa je bela, poševno desno padajoča prečka. Levo polje je modre barve. V

³⁶ Kovačič, *Zgodovina lavantinske škofije*, str. 416–428; Andrej Hožjan, Michael (Mihael) Napotnik (1850–1922), v: *Das „Frintaneum“ in Wien und seine Mitglieder aus den Kirchenprovinzen Wien, Salzburg und Görz (1816–1918): ein biographisches Lexikon* (ur. K. H. Frankl in P. G. Tropper), (Studien zum Frintaneum 1), Celovec, Ljubljana, Dunaj 2006, str. 132.

³⁷ Različni avtorji, ki so se ukvarjali z Napotnikovim življenjepisom, navajajo, da je bil za škofa imenovan 27. septembra. Prim. Kovačič, *Zgodovina lavantinske škofije*, str. 418; Franc Ksaverij Lukman, Napotnik, Mihael (1850–1922), v: *Slovenska biografija*, na: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi384701/#slovenski-biografski-leksikon> (pridobljeno: 4. 4. 2016); France M. Dolinar, Napotnik, Mihael ((1850–1922), v: *Die Bischöfe der deutschsprachigen Länder 1785/1803 bis 1945. Ein biographisches Lexikon*, (ur. E. Gatz), Berlin 1983, str. 529–531; Anton Ožinger, *Zgodovinski oris konjiške prafare od ustanovitve do konca prve svetovne vojne*, v: *Konjiško: 850 let nadžupnije (1146–1996)*, Slovenske Konjice 1996, str. 55 itd.

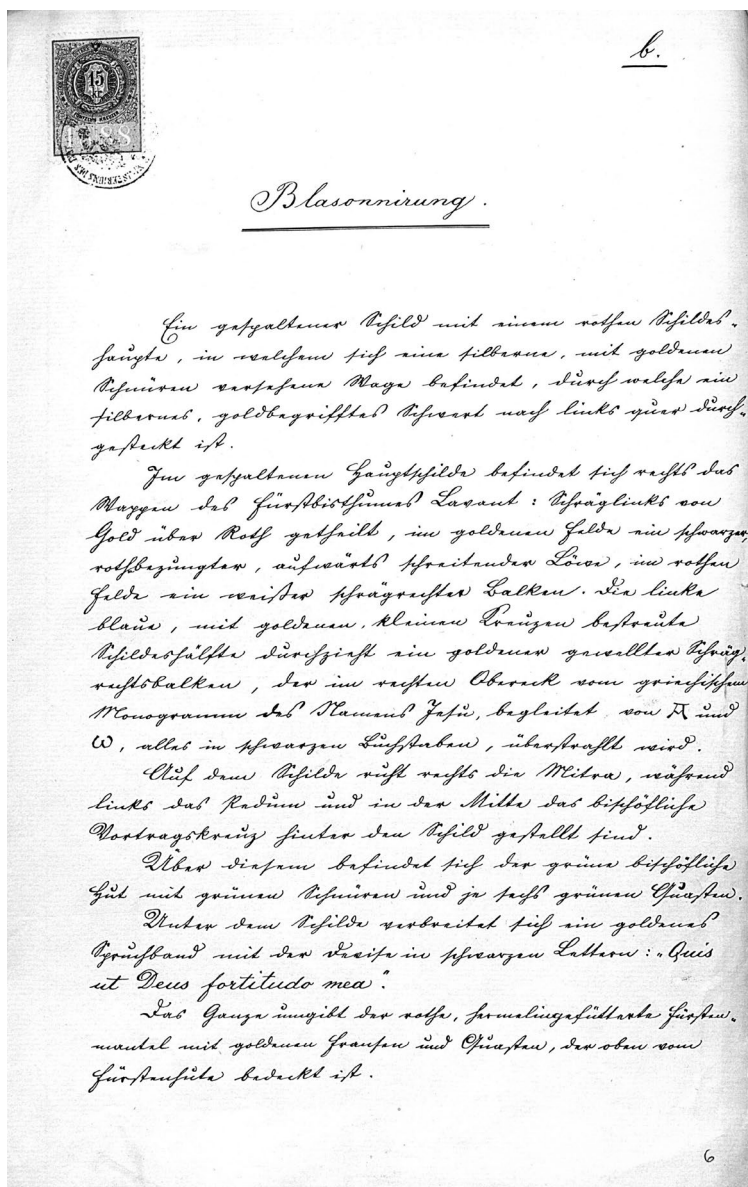
³⁸ Podrobneje o Napotniku glej delo *Napotnikov simpozij v Rimu*; Franci Lazarini, *dr. Mihael Napotnik*, na: http://www.mariborart.si/ikonografija?p_p_id=articledisplaydata_WAR_artportlet_INSTANCE_k6d2g_Tajndir&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-2&p_p_col_pos=1&p_p_col_count=2&p_r_p_564233524_articleUrl=dr-mihael-napotnik (pridobljeno: 1. 4. 2016).

³⁹ AT-OeStA/AVA Adel HAA Adelsgeneralien 637a.3, Ad 124/A 1891 z dne 27. marca 1891, Maribor.

Slika 7: Škofovski grb mariborskega škofa Mihaela Napotnika
(AT-OeStA/AVA Adel HAA Adelsgeneralien 637a.3)

njem ležijo posuti zlati križci. V zgornjem desnem kotu se nahaja s soncem obsijan grški monogram Jezusovega imena med črkama alfa (α) in omega (ω) v črni barvi. Iz sonca pada poševno desno valovit zlat tram. Za ščitom je na sredini postavljen srebrn škofovski procesijski križ. Desno od njega stoji srebrna, z

Slika 8: Opis grba (blazon) mariborskega škofa Mihaela Napotnika
 (AT-OeStA/AVA Adel HAA Adelsgeneralien 637a.3)

zlatom in dragimi kamni okrašena mitra, levo pa škofovska palica. Nad križem lebdi zelen galero, iz katerega na vsako stran ščita pada zelena vrvica s šestimi zelenimi cofki, simboli škofovskega dostojanstva. Pod ščitom je raztegnjen trak, na katerem je s črnimi črkami izpisano škofovsko geslo: »Quis ut Deus fortitudo

mea«. ⁴⁰ Vse skupaj ogrinja s hermelinom podložen rdeč knežji plašč z zlatimi resami in čopki, nad vsem pa počiva knežji klobuk. ⁴¹

Škof Napotnik je v nasprotju s Stepišnikom uporabljal kombinirani grb. Osebni grb je namreč v skladu s pravili združil z grbom ustanove, ki jo je vodil. V glavi ščita je dal upodobiti svojega krstnega zavetnika sv. Mihaela, ki naj bi z mečem in tehtnico odločal o posmrtni usodi človeka. Na tehtnico naj bi polagal dobra in slaba dela duš umirajočih. ⁴² Desno polje predstavlja grb lavantinske škofije, kaj natančno predstavlja levo polje, pa za zdaj ostaja skrivnost (mogoče breme in čast škofovske službe, modro polje pa spomin na celjske grofe). ⁴³

VIRI IN LITERATURA

Arhivski viri

Arhiv Republike Slovenije (ARS)

SI AS 1084, Zbirka osmrtnic in poročnih naznanil, šk. 6

Österreichisches Staatsarchiv/Allgemeines Verwaltungsarchiv (AT-OeStA/AVA)

AT-OeStA/AVA Adel HAA Adels-generalien

Österreichisches Staatsarchiv/Haus-, Hof- und Staatsarchiv (AT-OeStA/HHStA)

AT-OeStA/HHStA UR, AUR

Nadškofijski arhiv Ljubljana (NŠAL)

NŠAL 101, Zbirka listin

Literatura

Ambrožič, Matjaž, Lavantinska škofija za časa Slomškovih naslednikov (1862–1922), v: *Studia Historica Slovenica* 10 (2010), št. 2–3, str. 399–428.

Benedik, Metod, Škof Stepišnik, prvi vatikanski koncil, papeška nezmotnost, v: *Bogoslovnica vestnik* 70 (2010), št. 1, str. 71–81.

⁴⁰ Kdo je kakor Bog, moja moč?

⁴¹ »Ein geschaltener Schild mit einem rothen Schildeshaupte, in welchem sich silberne, mit goldenen Schnüren versehene Wage befindet, durch welche ein silbernes, goldbegriffenes Schwert nach links quer durchgesteckt ist. Im gespaltenen Hauptschilde befindet sich rechts das Wappen des Fürstbisthumes Lavant: Schräglinks von Gold über Roth getheilt, im goldenen Felde ein schwarzer, rothbezungter, aufwärts schreitender Löwe, im rothen Felde ein weister schrägrechter Balken. Die linke blaue, mit goldenen, kleinen Kreuzen bestreute Schildeshälfte durchzieht ein goldener gewellter Schrägrechtsbalken, der im rechten Obereck vom griechischem Monogramm des Namens Jesu, begleitet von A und Q, alles in schwarzen Buchstaben, überstrahlt wird. Auf dem Schilde ruht rechts die Mitra, während links das Pedum und in der Mitte das bischöfliche Vortragskreuz hinter den Schild gestellt sind. Über diesem befindet sich der grüne bischöfliche Hut mit grünen Schnüren und je sechs grünen Quasten. Unter dem Schilde verbreitet sich ein goldenes Spruchband mit der Devise in schwarzen Lettern: »Quis ut Deus fortitudo mea«. Das Ganze umgibt der rothe, hermelingefütterte Fürstenmantel mit goldenen Fransen und Quasten, de roben vom Fürstenhute bedeckt ist.« Prim. AT-OeStA/AVA Adel HAA Adelsgeneralien 637a.3, Ad 124/A 1891 z dne 31. maj 1891, Dunaj.

⁴² Nadangeli Mihael, Gabriel, Rafael, v: *Leto svetnikov 3* (ur. M. Miklavčič in J. Dolenc), Ljubljana 1972, str. 669–676; Niko Kuret, *Praznično leto Slovencev. Starosvetne šege in navade od pomladi do zime*, Celje 1970, str. 13–21; Joachim Schäfer, Michael, v: *Ökumenischen Heiligenlexikon*, na: <https://www.heiligenlexikon.de/BiographienM/Michael.htm> (pridobljeno: 8. 4. 2016).

⁴³ Za pomoč pri razumevanju levega polja se iskreno zahvaljujem dr. Ani Lavrič in dr. Franciju Lazarinju.

- Das Priesterkolleg St. Augustin „Frintaneum“ in Wien 1816 bis 1918. *Kirchliche Elite-Bildung für den Donau-Alpen-Adria-Raum* (ur. K. H. Frankl in R. Klieber), (Studien zum Frintaneum 2), Böhlau, Wien-Köln-Weimar 2008.
- Deželak Trojar, Monika, *Janez Ludvik Schönleben (1618–1861) v luči arhivskih virov, njegovega zgodovinskega in retoričnega opusa: doktorska disertacija*, Maribor 2015.
- Dolinar, France Martin, Ljubljanski škofje, v: *Upodobitve ljubljanskih škofov* (gl. ur. A. Lavrič), Narodna galerija, Ljubljana 2007, str. 11–89.
- Dolinar, France Martin, *Ljubljanski škofje*, Družina, Ljubljana 2007.
- Dolinar, France Martin, Napotnik, Mihael (1850–1922), v: *Die Bischöfe der deutschsprachigen Länder 1785/1803 bis 1945. Ein biographisches Lexikon* (ur. E. Gatz), Duncker und Humblot, Berlin 1983, str. 529–531.
- Dolinar, France Martin, Ustanovitev lavantinske škofije, v: *Studia Historica Slovenica* 10 (2010), št. 2–3, str. 287–300.
- Galbreath, Donald Lindsay; Jéquier, Léon, *Handbuch der Heraldik*, Battenberg, München 1989.
- Jeglič, Anton Bonaventura, *Jegličev dnevnik: znanstvenokritična izdaja* (ur. B. Otrin in M. Čipić Rehar), Celjska Mohorjeva družba, Društvo Mohorjeva družba, Celje 2015.
- Gall, Franz, *Österreichische Wappenkunde. Handbuch der Wappenwissenschaft*, 3., unveränderte Auflage, Böhlau, Wien-Köln-Weimar 1996.
- Göbl, Michael, *Wappen-Lexikon der habsburgischen Länder*, Winkler-Hermaden, Schleinbach 2013.
- Grohe, Johann, Maximilian von Lorch, v: *Biographisches Kirchenlexikon* 5, Bautz, Herzberg 1993, str. 1080–1082.
- Hozjan, Andrej, Jakob (Jakob Ignacij Maksimilijan) Stepischnegg (Stepišnik) (1815–1889), v: *Das „Frintaneum“ in Wien und seine Mitglieder aus den Kirchenprovinzen Wien, Salzburg und Görz (1816–1918): ein biographisches Lexikon* (ur. K. H. Frankl in P. G. Tropper), (Studien zum Frintaneum 1), Hermagoras=Mohorjeva, Celovec, Ljubljana, Dunaj, 2006, str. 128–130.
- Hozjan, Andrej, Michael (Mihael) Napotnik (1850–1922), v: *Das „Frintaneum“ in Wien und seine Mitglieder aus den Kirchenprovinzen Wien, Salzburg und Görz (1816–1918): ein biographisches Lexikon* (ur. K. H. Frankl in P. G. Tropper), (Studien zum Frintaneum 1), Hermagoras=Mohorjeva, Celovec, Ljubljana, Dunaj, 2006, str. 132.
- Kos, Dušan, Grb in mit. Primer psevdokraljevskega izročila o gospodih Svibenskih (12.–19. stoletje), v: *Zgodovinski časopis* 56 (2002), št. 3–4, str. 287–326.
- Kovačič, Franc, *Zgodovina lavantinske škofije (1228–1928)*, Lavantinski kn. šk. ordinariat, Maribor 1928.
- Kuret, Niko, *Praznično leto Slovencev. Starosvetne šege in navade od pomladi do zime*, Mohorjeva družba, Celje 1970.
- Lazarini, Franci, *Frančiškanska cerkev v Mariboru*, (Umetnine v žepu 7), Založba ZRC, Ljubljana 2013.
- Nadangeli Mihael, Gabriel, Rafael, v: *Leto svetnikov* 3 (ur. M. Miklavčič in J. Dolenc), Zadržuga katoliških duhovnikov, Ljubljana 1972, str. 669–676.
- Napotnikov simpozij v Rimu* (ur. E. Škulj), Mohorjeva družba, Celje 1993.
- Ožinger, Anton, Zgodovinski oris konjiške prafare od ustanovitve do konca prve svetovne vojne, v: *Konjiško: 850 let prажunije (1146–1996)*, Nadžupnijski urad, Slovenske Kojnice 1996, str. 34–62.

- Preinfalk, Miha, *Auerspergi: po sledih mogočnega tura*, (Thesaurus memoriae. Dissertationes 4), Založba ZRC, ZRC SAZU, Ljubljana 2005.
- Richter, Jakob, Maksimilijan Celjski, škof in mučenec, v: *Leto svetnikov 4* (ur. M. Miklavčič in J. Dolenc), Zadruga katoliških duhovnikov, Ljubljana 1973, str. 87–90.
- Rugále, Mariano; Preinfalk, Miha, *Blagoslovljeni in prekleti. Del 2, Po sledih mlajših plemiških rodbin na Slovenskem*, Viharnik, Ljubljana 2012.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika z Odzadnjim slovarjem slovenskega jezika in Besediščem slovenskega jezika z oblikoslovnimi podatki* [Elektronski vir], SAZU in ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Ljubljana 2000.
- Šimac, Miha, Knezoškof Stepišnik v očeh sodobnikov, v: *Bogoslovni vestnik* 70 (2010), št. 1, str. 119–129.
- Volčjak, Jure, Grbi ljubljanskih škofov in nadškofov, v: *Upodobitve ljubljanskih škofov* (gl. ur. A. Lavrič), Narodna galerija, Ljubljana 2007, str. 91–183.

Spletni viri

- AT-OeStA/AVA Adel HAA Adelsgeneralien 637a.3 Lavant, Fürstbischof Jakob Stepischnegg, Fürstbischof Michael Napotnik, Wappenbrief, 1887-1891, na: <http://www.archivinformationssystem.at/detail.aspx?ID=2716948> (pridobljeno: 4. 4. 2016).
- Grb*, na: <http://www.fran.si/iskanje?View=1&Query=grb> (pridobljeno 20. 10. 2016).
- Grb*, na: <http://www.grboslovje.si/grb.php> (pridobljeno: 1. 4. 2016).
- Grb*, na: <http://www.grboslovje.si/vecgrba.php> (pridobljeno: 1. 4. 2016).
- Ilwof, Franz: *Stepischnegg, Jakob Maximilian*, v: *Allgemeine Deutsche Biographie*, Band 36, Duncker & Humblot, Leipzig 1893, str. 100–102, na: https://de.wikisource.org/w/index.php?title=ADB:Stepischnegg,_Jakob_Maximilian&oldid=2493794 (pridobljeno: 4. 4. 2016).
- Lazarini, Franci, *dr. Mihael Napotnik*, na: http://www.mariborart.si/ikonografija?p_p_id=articledisplaydata_WAR_artportlet_INSTANCE_k6d2gTajndir&p_p_lifecycle=o&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-2&p_p_col_pos=1&p_p_col_count=2&p_r_p_564233524_articleUrl=dr-mihael-napotnik (pridobljeno: 1. 4. 2016).
- Lazarini, Franci, *dr. Jakob Maksimilijan Stepišnik*, na: http://www.mariborart.si/ikonografija?p_p_id=articledisplaydata_WAR_artportlet_INSTANCE_k6d2gTajndir&p_p_lifecycle=o&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-2&p_p_col_pos=1&p_p_col_count=2&p_r_p_564233524_articleUrl=dr-jakob-maksimilijan-stepisnik (pridobljeno: 1. 4. 2016).
- Lukman, Franc Ksaver, *Napotnik, Mihael (1850–1922)*, v: *Slovenska biografija*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013, na: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi384701/#slovenski-biografski-leksikon> (pridobljeno: 4. 4. 2016). Izvirna objava v: *Slovenski biografski leksikon: 6. zv. Mrkun-Peterlin*, Zadrúžna gospodarska banka, Ljubljana, 1935.
- Schäfer, Joachim, Maximilian vom Pongau, v: *Ökumenischen Heiligenlexikon*, na: https://www.heiligenlexikon.de/Stadler/Maximilian_vom_Pongau.html (pridobljeno: 8. 4. 2016).
- Schäfer, Joachim, Michael, v: *Ökumenischen Heiligenlexikon*, na: <https://www.heiligenlexikon.de/BiographienM/Michael.htm> (pridobljeno: 8. 4. 2016).

Siebmacher, Johann, Lavant, v: *Siebmachers Wappenbuch von 1605*, Norimbergae 1605, na: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d5/Lavantsiebmacher.jpg> (pridobljeno: 18. 5. 2016).

Richter, Jakob, *Stepischnegg, Jakob Maksimilijan (1815–1889)*, v: *Slovenska biografija*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Ljubljana 2013, na: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi609557/#slovenski-biografski-leksikon> (pridobljeno: 5. 4. 2016). Izvirna objava v: *Slovenski biografski leksikon: 11. zv. Stelè–Švikaršič* (ur. A. Gspan et al.), Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana, 1971.

POVZETEK

Življenje in delo lavantinskih škofov Jakoba Maksimilijana Stepišnika in Mihaela Napotnika je sorazmerno dobro raziskano, v novejšem času sta jima bila posvečena tudi posebna simpozija, ki sta se odvila v slovenskem papeškem zavodu Slovenik v Rimu. Med razpravami, ki so bile objavljene po simpoziju, smo pogrešili prispevke, ki bi se dotaknili njunih škofovskih grbov. V članku smo tako na podlagi novoodkritega gradiva v Avstrijskem državnem arhivu z besedo in sliko predstavili oba zelo zanimiva škofovska grba, med drugim pa smo opozorili tudi na nekaj novih dejstev o podelitvi škofovskega grba ljubljanskega škofa Antona Bonaventure Jegliča, ki nam leta 2007 niso bila poznana. Prispevek vključuje tudi omembo novoodkritega dokumenta, ki je ljubljanskemu škofu Tomažu Hrenu in naslednikom leta 1604 dovolil pravico uporabe predikata: »častivredni knez, dragi pobožni«.

KLJUČNE BESEDE: *Jakob Maksimilijan Stepišnik (1815–1889), Mihael Napotnik (1850–1922), Anton Bonaventura Jeglič (1850–1937), lavantinska škofija, heraldika*

Summary

THE EPISCOPAL COATS-OF-ARMS OF THE LAVANTINE BISHOPS JAKOB MAKSIMILIJAN STEPIŠNIK AND MIHAEL NAPOTNIK

The life and work of the Lavantine bishops Jakob Maksimilijan Stepišnik and Mihael Napotnik has been relatively well researched and recently there have been special symposiums devoted to them that were held in the Slovenian Pontifical Institute Slovenik in Rome. Among the dissertations published subsequently, articles were missed that would touch upon their episcopal coats-of-arms. Thus, on the basis of newly-discovered material from the Austrian national archives, this article presents in words and pictures both very interesting episcopal coats-of-arms and also draws attention to some new facts about the presentation of the episcopal coat-of-arms of the Ljubljana bishop Anton

Bonaventura Jeglič we were not familiar with in 2007. The article also mentions a newly-discovered document which in 1604 granted Bishop Tomaž Hren and his successors the right to use the predicate »the venerable prince, dear pious«.

KEYWORDS: *Jakob Maksimilijan Stepišnik (1815–1889), Mihael Napotnik (1850–1922), Anton Bonaventura Jeglič (1850–1937), Lavantine Diocese, heraldry*